Miloslav Stieber:

Systematika zákoníků Střední Evropy.

I.

Literární prostředí.

V době, kdy republika československá hotoví se pro celé své území vydati jednotný občanský zákoník, nebude snad nevhodno stopovati, podle jakých vzorů braly se právní kodifikace Střední Evropy. Stopy tyto lze ovšem načrtnouti jen v hrubých rysech. Bude tedy jen hleděti ke skupinám, v kterých se látka třídila. Význam, který pro dnešní kodifikace má svou vnitřní formulací právo římské, musí nás vésti ku jeho systematice. Literatura ji převzala, měnila, a výsledky těchto změn přešly i do kodifikací, když k nim v novověku došlo.

Přihlédněme k institucím: Jejich soustava vzata jest zejména z Gaja. Ve čtyřech knihách je tu zařaděna látka o právu, o osobách, o právu věcném, dědickém a obligačním, ve čtvrté knize o různorodém obsahu jako o obligacích z činů nedovolených, o plnění, žalobách, námitkách a p. Látka, která byla v digestech nesystematicky, spíše jen podle svého původu hromaděna,[1]) uspořádána je již v institucích přehlednou methodou. Všechny ostatní systemy více méně k ní se vracely. Nebylo toho jen tam, kde samostatný vývoj aneb i zákonodárce zavedl soustavu jinou. Tak to bylo ve východní říši římské pro potřebu vědy a prakse v různých právních příručkách. Úředního původu je tu Ecloga legum, vydaná od císařů Leona a Konstantina r. 740.[2]) Má 18 titulů, které začínají právem manželským, osobním, majetkovým, pokračují pak o testamentech, posloupnosti ab intestato, o kuratelách, po té přicházejí ke kontraktům, svědkům, sporům, peculiu castrense a končí tresty a škodami.[3]) Když

[1]) Dr. Leopold Heyrovský, Dějiny a systém soukromého práva římského. V Praze, 1903, 73. Dr. Carl Salkowski, Institutionen, Leipzig, 1907, 51.

[2]) C. E. Zachariae, Historiae Juris graeco-Romani delineatio, Heidelbergae, 1839, 14.

[3]) Jean-Anselme-Bernard Mortreuil, Histoire du droit byzantin, Paris, 1847, 368

proto psal Zachariae své Dějiny řecko-římského práva, rozdělil je na právo osobní, dědické, věcné a obligační.[4])

Kde takového vývoje nebylo, zůstalo se při systému kodifikací Justinianových. Tak zejména v Italii. Zde znalost římského práva nevymizela. Na školách, kde učilo se gramatice, retorice a dialektice, učilo se i římskému právu. Není o nich mnoho zpráv, jen zmínky.[5]) Školy měly své učebnice, a jednou takovou je t. zv. Brachylogus, povstalý asi ke konci 10. nebo na začátku 11. století v Lombardii.[6]) Brachylogus svou povahou je výtah z institucí. Spisovatel vede si však samostatně. Připojuje také tekst, který v institucích není. Krácení je někdy tak veliké, že zbyla jen definice a příklad Odpadly kontroversy a vymýtila se jména právníků. Obsažná nauka o poručenství a dědictví podala se jen v krátkém výtažku. Stručnosti docílilo se i tím, že se výraz vytříbil.[7]) Spis ovládá snaha po systematice. Spisovatel je milovník definicí. Vybírá je z právních knih a sám tvoří i nové. Definici chce podati krátce, že tím až někdy trpí i sám právní pojem. Pojmy chce roztříditi. Spis má proto mnohé díly a rozdíly. Pojmy roztroušené pojí dohromady a dospívá tak k výsledkům, které jsou sice důvodné, ale pramenům neznámé. Pro nový pojem tvoří i sám nový výraz.[8])

Brachylogus byl dosti záhy znám v jižním Německu. Spisovatel zrcadla německých lidí a zrcadla švábského ho použil.[9]) V Italii používalo se Brachylogu až do 14. stol. Při tom na jeho tekstu mnoho se měnilo. I výtahy z něho povstávají.[10]) Ze školských příruček dostává se tu však právní věda do vědeckého výkladu samých pramenů v pořádku exegetickém. Jména jejích zá-

---

[4]) Karl Eduard Zachariä, Geschichte des griechisch-römischen Privatrechts, Leipzig, 1864, 3, 89. 185, 283.

[5]) Schupfer, Manuale di storia del diritto italiano, 1804, 198, Savigny, l. c. I, 464 (pozn. 11.).

[6]) Schupfer, l. c., 221, 225, Fitting, Ueber die Heimat und das Alter des sogen. Brachylogus, 1880, 41, klade jej do Francie. Také Conrat, Geschichte der Quellen u. Literatur des römischen Rechts im früheren Mittelalter, I, 579.

[7]) Conrat, 554.

[8]) Conrat, 567 a násl.

[9]) Sitzungsberichte der bair. Akademie, 1888, II, 123, Rockinger, Ueber die Benützung des Brachylogus.

[10]) Conrat, l. c. 580 a násl.

stupců glossátorů a postglossátorů značí její systém. Glossují se pouze prameny.[11])

Když šířila se znalost práva římského v Německu, došlo v 16. stol. také ku mnohým vydáním Brachylogu.[12]) Dříve ještě, než k prvnímu vydání přišlo, upozornil na jeho rukopis právník Apel, což mu vyneslo podezření, že Brachylogus byl jím podvržen.[13])

Brachylogus dává popud, aby se jen systém římského práva napodoboval a zlepšoval. Brachylogus rozděluje látku jako instituce na čtyři knihy. První jedná o právu (de iustitia et iure, de iure naturali, gentium et civium), pak o právu osob (dle iure personarum), zahrnujíc do toho nauku o osobách svobodných, nesvobodných, o manželství, moci otcovské, poručenství a opatrovnictví. Druhá kniha obsahuje nauku o věcech a jich nabytí (de rebus divini iuris et humani, de adquirendo rerum dominio, occupatione, inventione, specificatione, accessione, traditione et possessione adquirenda, retinenda et amittenda), pak o vydržení, darování, o věcech tělesných a netělesných, služebnostech domovních a polních, usu, ususfructu, habitatione, dále které osoby sobě nebo jiným nabývají, konečně o právu dědickém. Kniha třetí jedná o právu obligačním. Probírá pacta, contractus, reální, inominátní kontrakty, rukojemství, obligace skripturní, kontrakty konsensuální, ex maleficio a quasi ex maleficio. Čtvrtá kniha jedná o procesu.[14])

Ač v jiném rozdělení na 10 knih, přece podstatou jako Brachylogus, třídí látku Connan,[15]) zařaďuje však manželství a

---

[11]) Savigny, Geschichte des röm. Rechts im Mittelalter, IV, 29.

[12]) Savigny, II, 253 a násl. uvádí v letech 1549 až 1761 21 vydání.

[13]) Savigny, 264.

[14]) Ed. Böcking, Corpus legum sive Brachylogus iuris civilis, Berolini, 1829.

[15]) Francisci Connani commentariorum iuris civilis libri X, Basileae, 1557. První kniha jedná o právu, druhá o osobách, třetí o věcech, o nabývání vlastnictví a držby, pozbytí držby, vydržení a bona fides, třetí o služebnostech a zástavách, pátá de pactis, transactionibus et donationibus, šestá de verb. obligationibus et fideiussionibus, sedmá de rebus creditis, komodátu, depositech, smíru, koupi, prodeji dědictví, zrušení prodeje, nebezpečí, nájmu, emfyteusis, společnosti, mandátu, kontraktech inominátních, osmá o manželství, devátá o testamentu, desátá o ustanovení dědice.

dědictví až do knih posledních. Poněvadž »consensus facit nuptias«, klade Donellus[16]) »nuptiae« mezi kontrakty konsensuální. Strauch[17]) má již systém, který se od pořadu zákoníka a systému dnešního práva nemnoho liší. Všichni tito spisovatelé podle Institucí a také Brachylogu kladou vydržení a promlčení do práva věcného.[18]) Connan za držbu, Donellus za věci a Strauch za služebnosti. Vulteius snaží se o novou systematiku. Když byl pojednal o právu, přichází k osobám a v souvislosti s nimi jedná o obligacích jako »altera iuris personarum parte. Potom přistupuje k věcem, a poněvadž věci jsou také služebnosti, jedná o nich při věcech, pak teprve líčí držbu, vlastnictví a dědictví. Zástavní právo připojuje k obligacím. Seskupením látky pod široká hlediska dospívá nauka posléz ku trojdílu: jus personarum, jus in re (vlastnictví, služebnosti, dědictví a právo zástavní) a jus ad rem (právo obligační).[19]) Systematická díla mají ten význam, že spisy dle pořadu institucí nebo pandekt výslovně se označují »secundum ordinem institutionum« a secundum ordinem pandectarum.[20])

Vedle systematiky celkové pěstovala se i systematika speciální. Začínal se činiti rozdíl mezi »titulus« a »modus acqui-

---

[16]) Hug. Donelli commentariorum iuris civilis libri viginti octo, Francofurti, 1626. Za sebou jdou v postupu: druhy práva, osoby, poručenství, věci, nabytí vlastnictví, vydržení, promlčení, držba, dědictví, vlastnictví, emfyteusis, superficies, služebnosti, obligace, konsensuální, v tom nuptiae, reální, kondikce, darování, obligace ex delicto, zrušení obligací, soudy a řízení.

[17]) Johannis Strauchii dissertationes unde triginta ad ius Justinianum methodice dispositae. Jenae, 1659. Za sebou jdou v pořadu: Povaha právnictví a stav osob, otcovská moc a uzavírání manželství. věno, darování propter nuptias a mezi manžely, legitimace, adopce a zrušení moci otcovské, poručenství a opatrovnictví, nabytí držby a vlastnictví, služebnosti, vydržení a darování, posloupnost testamentární, odkazy, fideikommisy a kodicilly, posloupnost zákonná a pretorská, kollace, obligace, reální, verbální, skripturní, konsensuální, inominátní a quasi ex contractu, zrušení obligací, náklady, plody, úroky, privata et quasi delicta, soudní řízení.

[18]) Hermanni Vulteji Jurisprudentiae Romanae a Justiniano compositae libri II. Marpurgae 1598.

[19]) Jo. Henrici Bergeri Oeconomia iuris. Lipsiae 1712.

[20]) Heineccius, Elementa iuris civilis secundum ordinem Institutionum Amstelodami, 1726, Elementa iuris civilis secundum ordinem Pandectarum, Amstelodami, 1731.

rendi.[21]) V systematice šlo se pak ještě dále, že se látka práva civilního a kanonického[22]) nebo jen institucí[23]) sestavovala schematicky do tabelární formy. I když se pak zachová pořad pramenů, přes to jednotlivé kapitoly pořádají se systematicky.[24]) I také jen hlavní zásady kodifikací Justinianových se formulují.[25]) Z celkové nauky sbírají se společné věci, sestavují všeobecné poučky. Ukazuje se na jednotná místa (loci, τόποι, sedes argumentorum) a sepisuje se »Topica legalia«. Z exegesc postupuje se k synthesi.[26]) Právo chce se vykládati methodicky. Způsob, jak se to činí, je »ars iuris.[27]) Leží v methodě jak pro žáka, tak učitele. Teprve po systematických přehledech odporučuje se četba pramenů a jejich komentářů.[28])

Reformace nebyla římským právníkům příznivá. Byli většinou kněží, a proto nenáviděni. Srovnávali se s lichváři, kteří lidi odírají jako lupiči na cestách. Staré císařské a kněžské právo mělo se odstraniti. V manifestu selském se žádalo, aby se doktoři práv, ať duchovní, ať světští, do žádného soudu nepřijímali a v žádné vladařské radě netrpěli. Luther často o nich opakoval »Juristen böse Christen.« Neměli na soudě mluviti a nikomu na soudě raditi. Žádné trestní právo nemělo se zaváděti, které by

---

[21]) Stintzing, 294 a násl., Fr. Hofman. Die Lehre vom titulus und modus adquirendi, 20 a násl.

[22]) Joan. Thomae Fregii Partitiones iuris utriusque, Basileae, 1571.

[23]) Jo. A. Haloander Variscus, Intitutionum imperialium analyseis, Argentorati 1575.

[24]) Stintzing, I, 307, Melchior Kling, Enarrationes in IV. libros Institutionum, Joan. Scheidewin; In quator institutionum imperialium commentarii, Argentorati, 1626.

[25]) Matthaei Wesenbecii commentarius iuris, oeconomia iuris olim dictus, Basileae, 1579.

[26]) R. Stintzing, Gesch. der deutschen Rechtswissenschaft, I, 241 a násl.

[27]) Tractatus de iuris arte.. Joannis Corasii et Joachimi Hopperi Phrisii Coloniae Agrippinae, 1582. Melchior Kling, Enarrationes in IV. libros institutionum Lugduni 1554. Joachimi Hopperi ..in veram iurisprudentiam Isagoges ad filium libri octo. Coloniae, 1580. —

[28]) Hermanni Vulteji Iurisprudentiae Romanae a Justiniano compositae libri II, Marpurgi, 1598, 55: Ars enim sui et docendi et discendi ipsa est methodus.

v zákoně mojžíšském nebylo obsaženo, neboť člověk nemá přísněji trestati, než tresce bůh. Melanchthon odporučoval, aby se místo římskokanonického židovské právo zavedlo, a kurfirst saský Jan jen stěží dal se od toho odvrátiti. Odpor proti kněžím jeví však i na římské právo své účinky. Vykládá se dosavad, aby se církevní právo doplnilo. Nyní vychází z této odvislosti, aby se tradovalo samostatně.[29])

Také nové systémy římského práva se odmítaly. V Sasku docela i vláda proti tomu vystoupila, aby se právo jinou než středověkou methodou učilo. Kdo nepořádal látku po způsobu italském, byl povrchním novotářem.[30])

Vydání trestního zákona Karla V. dalo popud ku samostatnému pěstění trestního práva.[31]) Snadno bylo odděliti od soukromého práva právo lenní, poněvadž již v středověku se od něho odlišovalo. Jako samostatná disciplina vytvořilo se právo veřejné, k němuž jako nová odnož přistoupilo právo mezinárodní. Právo soukromé dostalo z tohoto rozlišeni nové jméno »ius civile«.[32]) Bylo proto přirozeno, že se legální pořádek opustil a římské právo začalo se vykládati, jak právě platilo. Bylo to právo soukromé, k němuž se usus fori připojoval.[33]) Když se vykládalo ve směsi s právem německým, povstaly proti tomu námitky. Vytýkala se tomu nedůkladnost.[34]) Právnici vraceli se proto ve svých učebnicích, které zvali »Principia« nebo »Elementa iuris civilis«, zase k právu římskému. Ke konci 18. a na začátku 19. století stalo se v učebnicích obecným zvykem, že dělily se na část všeobecnou (pars generalis, prolegomena, praecognita) a část zvláštní (pars specialis).[35]) Část všeobecná jednala o právu, osobách, věcech, právnich jednáních a ochraně právě. Někdy se sem zařaďovala

---

[29]) Stintzing, I, 268 a násl.

[30]) Stintzing, I, 297.

[31]) Dabelow, Einleitung in das positive Recht, Halle, 1800, 47.

[32]) Dabelow, 48, 49.

[33]) Dabelow, 50.

[34]) Dabelow, 56.

[35]) Carolus Christoph. Hofacker, Principia iuris civilis Romano-Germanici, Tubingae, 1800, Christoph. Christian Dabelow, Pandecten des Gemeinen römisch-deutschen u. forensischen Privat-Rechts, Halle, 1803, Chr. Aug. Günther, Principia iuris Romani privati novissimi, Jenae, 1805, Anton Friedr. Justus Thibaut, System des Pandektenrechts, Jena, 1809.

i držba. Část zvláštní trvala na trojdíle, jak k němu systematika římského práva přišla. Dělila ji na právo osobní (ius personarum), právo věcné (ius in re) a právo obligační (ius ad rem). Jen někde se ještě zůstalo při rozdělení dvojím na ius personarum a ius rerum, při čemž se do ius rerum i právo dědické a obligační počítalo.[36]) Někde dělilo se ius rerum na ius in rem (právo věcné a dědické) a na ius in personam nebo ius obligationum.[37]) V »ius rerum« činil se někde rozdíl mezi »Generalia de iure rerum« a »de iure in re singulari«. V generaliích práva věcného jednalo se zejména o rozdělení věcí, o držbě a ochraně věcného práva.[38]) K těmto dílům práva soukromého připojoval se samostatný oddíl o procesu.

Methoda práva římského má i vliv na novou nauku práva německého. Heineccius dělí je na »Prooenium de natura et constitutione iuris germanici« a pak na »ius personarum« a »ius rerum« (právo věcné, dědické a obligační).[39]) V jednom spise, sestaveném z německých přísloví, vytýká se již obligační právo zvláště.[40])

Od práva přirozeného positivní právo nějaké nové methody nezískalo. Jeho systémy byly jen novými methodickými pokusy, které, jak povstaly, tak zase zašly.[41]) Přes to osoby, které se přirozeným právem zabývaly, byly obzvláště způsobilé ku formulaci a systematice práva positivního. Tak systém, ktery volí pro přednášky o římském právě Schmalz, odpovídá již skorem dnešní úpravě positivního práva. Spisovatel praví v předmluvě, že se pokusil o »přirozený systematický pořádek«, který by se

---

[36]) Hofacker, Elementa iuris civilis Romanorum, Gottingae, 1785. —

[37]) Günther, l. c.

[38]) Hofacker, Principia, II, 1, 125.

[39]) Jo. Gottl. Heineccius, Elementa iuris germanici, Halae, 1736. —

[40]) Eisenhart, Grundsätze der deutschen Rechte in Sprüchwörtern, Leipzig, 1792.

[41]) M. Domat, Les lois civiles dans leur ordre naturel. Paris, 1723, Franz von Zeiler, Das natürliche Privatrecht, Wien, 1802, Theodor Schmalz, Dar reine Naturrecht, Königsberg, 1792, Gottlieb Hufeland, Institutionen des gesamten positiven Rechts, Jena, 1798, 88 a násl., Wilh. Gottlieb Tafinger, Encyklopädie u. Geschichte der Rechte in Teutschland, Tübingen, 1800, 64 a násl.

lehko přehlédl a při němž by následující z předcházejícího bylo dostatečně jasné. Jeho knižka má část všeobecnou a zvláštní. Všeobecná část jedná o právních normách, právních subjektech a objektech, vzniku práv a závazků, o jich držbě a ochraně. Zvláštní část obsahuje právo věcné, dědické a osobní, do něhož počítají se i obligace a právo rodinné.[42])

II.

Reflekse v zákonodárství.

Kodifikace Justinianova byla vzorem kodifikaci církevní. Pokusy středověkých vladařů viděly v ní nedostižný vzor. Z nich nejvíce Hohenstauf Friedrich II. cítí se býti římským císařem a posílá své »Novellae authenticae« do Bologně, aby připojeny byly ke »Corpus iuris civilis«. Sám vydává pro království sicilské r. 1221 konstituce a r. 1235 pro říši německou mír, který pak ostatní vladaři napodobují. Města dávají si staluta, a Benátky r. 1429 konstituce.[43])

I v Čechách, když došlo k zemským zřízením, Justinianova kodifikace ukazovala cestu. Vladislavské zemské zřízení podle pandekt začíná soudem a souvislým s ním ústavem zemských desk. Z hlediska práva procesního nebo deskového jedná se tu také o právu soukromém. K předpisům o soudě připojují se články trestní. Podobnost s institucemi a digesty mohla by býti na snadě. Milosti Královské mohly by odpovídati císařským konstitucím a nauce o osobách kapitoly o pánech a služebnících. Jakási pořadová souvislost plyne také z článků o sirotcích, poručnících a vdovách. Zřízení končí předpisy o odpořich, což ve čtvrté knize institucí odpovídá titulům o žalobách. Zemské zřízení z r. 1530 souhlasí v podstatě se zřízením Vladislavským. Toliko v zemská zřízení z r. 1549 a 1564 vsunují se na počátek statí o důstojenství, mocnosti a soudu IMKé. V obnov. zřízení zemském z r. 1627 vyrůstá z nich pobělohorské právo monarchické. Koldínova městská práva z r. 1579, která byla jako zákoník uznávána, mají již nadpisy vzaté z římského práva, buď institucí,

---

[42]) Theodor Schmalz, Handbuch des römischen Privatrechts, Frankfurt u. Leipzig, 1794.

[43]) Constitutiones patriae Fori Julii, Venetiis, 1524.

digest nebo kodexu. Zejména systematika digest je z nich patrna.[44])

Podle Justinianových institucí chtěl uspořádati i své »Tripartitum« z r. 1514 Štěpán z Vrbovce. Jeho soustava se také v základě těmto institucím podobá. Autor odchýlil se však od ní, seznávaje, že se na uherské právo nehodí. Rozdělil své dílo patrně podle Gratianova dekretu na tři díly, ač dekret tento je mnohem více vzdálenější práva uherskému než instituce Justinianovy.[45])

Na německé territoriální zákoníky mají vliv systémy, v kterých se diference práva domácího a obecného probírají. Rozdělují se na př. na čtyři knihy, v nichž se jedná o smlouvách a obligacích, o pozůstalosti, o procesu a právu trestním.[46]) Podobný pořad mají také saské konstituce z r. 1572, k nimž odhodlal se na mnohou radu právníků a právnických fakult kurfirst saský August.[47]) Mají čtyři knihy, z nichž první jedná o procesu, druhá o smlouvách, třetí o pozůstalostech a čtvrtá o věcech trestních.

Za pomoci učených právníků, ale také osob ze stavů dává sestaviti markrabí braniborský Zikmund r. 1620 zvláštní »ius provinciale«. Je to první pokus většího slohu. Hledí se zde obsáhnouti veškerá látka práva soukromého, procesního, trestního a lenního. Zákoník je rozdělen na 7 knih. První jedná o procesu, druhá o manželství, poručenství a opatrovnictví, třetí o nabývání vlastnictví služebnostech a držbě, čtvrtá o obligacích (při kontraktech reálních také de pignoribus et hypothecis), pátá o po-

---

[44]) I Všehrd řídil se digesty. Jeho předmluva o právech země české myšlenkově odpovídá titulu digest »De iustitia et iure«. Je pouze připodobněna poměrům českým. Všechny tituly první knihy digest jednají o úřadech. Také o nich a sice o soudech jedná první kniha Všehrdova. Pak následují v digestách knihy o soudním řízení a v hrubém sledu předpisy o koupi, zástavě, věnu, poručenství, dědictví, o věci rozsouzené. Stejně tak za sebou kupí se i látka Všehrdova.

[45]) Rozpravy české Akad. I, X/3 Kadlec, Verböczyovo Tripartitum, 23. Viz též »Sborník věd právních a státních«, 1922, Kadlec, Štěpán z Vrbovce a jeho Tripartitum, dále Werböczius illustratus, Budae, 1822.

[46]) Differentiarum iuris civilis et canonici libri duo (Fuchs, Reinhard).

[47]) Corpus iuris saxonici, 1672, 145 a násl.

zůstalostech, šestá o věcech trestních a sedmá o lénech.[48]) Stejné rozdělení má i reformace z r. 1685.[49])

Pro Dolní a Horní Bavory vydali vévodové Vilém a Ludvík r. 1518 reformu bavorského Landrechtu. Je rozdělena na tituly, v nichž se nejprve probírá právo procesní, pak trestní a po té právo soukromé. Soukromé právo začíná koupí, přechází ku vlastnictví, právu zástavnímu, obligačnímu, pak k reálním břemenům, právu osobnímu, manželskému a dědickému. Vliv římského práva je nepatrný. Líčeno je soukromé právo německé.[50]) Již r. 1520 pro tyto země vydaný soudní řád vylučuje a samostatně pořádá právo procesní.[51])

R. 1567 vydává vévoda Kryštof pro vévodství wirtenberské Landrecht o 4 knihách. V první jsou předpisy o procesu, v druhé o obligacích, v třetí o testamentu a ve čtvrté o posloupnosti ab intestato.[52]) Friedrich Falcký vyhlašuje r. 1606 pro Horní Bavory Landrecht, používá zákoníka virtemberského s tímže rozdělením, připojiv k němu pouze pátou knihu o věcech trestních.[53]) Na římském právu již spočívá pro Horní a Dolní Bavory kurfirstem Maximilianem r. 1616 vydaný Landrecht.[54]) Má 48 titulů. Začínají majetkovým právem manželským, pak řadí za sebou otcovskou moc, moc nad nevolníky, poručenství, vlastnictví, promlčení, právo dlužní, zástavní, dědičný pacht, roboty, pozůstalosti, porušení míru a tresty za nadávky, smilstvo, pračky a zranění. Století 18. dospělo k samostatným zákoníkům pro právo trestní (1751), procesní (1753) a soukromé (1756).[55]) Vydaný tu Codex Maximilianeus bavaricus civilis obsahuje čtyři knihy. V první jsou předpisy o právu, otcovské moci, manželství, poru-

---

[48]) Ius provinciale ducatus Prussiae, 1620.

[49]) Churfürstlich Brandenburgisches revidirtes Landrecht des Hertzogthumbs Preussen.

[50]) Reformacion der bayrischen Landrecht., im 1518 Jahr aufgericht.

[51]) Gerichtsordnung im Fürstenthumb Obern- vnd Nidern Bayrn Anno 1520 aufgericht.

[52]) Des Fürstenthumbs Würtemberg Gemein Landrecht.

[53]) Churfürstlicher Pfalcz Fürstenthumbs in Ober Bayern Landrecht, 1606.

[54]) Landrecht der Fürstenthumben Obern- vnd Nldern Bayrn. 1616. Viz též Paul v. Roth, Bayrisches Civilrecht, I, Tübingen, 1881, 28.

[55]) Roth, l. c., 30.

čenství a opatrovnictví a nevolnictví. V druhé o vlastnictví, o jeho nabývání, promlčení, držbě, zástavním právu, služebnostech a reálních břemenech. V třetí o právu dědickém. Ve čtvrté o právu obligačním. Poslední kapitola tohoto dílu jedná také o právu lenním.[56])

R. 1794 dochází ku velké kodifikaci v Prusku. Vydává se »Allgemeines Landrecht für die preuss. Staaten«. Kodifikovalo se jím veškeré právo. Druhý díl obsahuje vedle práva rodinného také právo stavovské a státní a 20. titul také právo trestní.[57]) Pruský Landrecht je na souběžných systémech potud odvislý, že začíná naukou o právu (Von den Gesetzen überhaupt). Zařaďuje ji však do »Úvodu (Einleitung)«. Pak následuje část všeobecná o osobách, věcech a právních jednáních. Skupina běžné literatury; »ius rerum« je zde uspořádána samostatně. Spočívá na vlastnictví. Uzavírá-li se nějaké právní jednání, děje se to jen proto, aby vlastnictví se převedlo, chránilo neb udrželo. Právo obligační a dědické jsou jen tituly, aby se vlastnictví nabylo. Smlouvou schovací, kaucemi, rukojemstvím, zájmem, protesty, prostředky k ochraně se vlastnictví jen udržuje. Vlastnictví předchází nauka o držbě. Ku vlastnictví pojí se vlastnictví vespolné, dělené, pak právo na vlastnictví cizím, právo zástavní, práva zadržovací, předkupní, retraktní, právo zpětné koupě a konečně práva na užívání cizího vlastnictví, služebnosti. Systém končí právem manželským a rodinným.[58])

Codex Theresianus z r. 1766 uspořádal látku práva soukromého ve třech dílech. První jednal »Von dem Recht der

---

[56]) Codex Maximilianeus bavaricus civilis oder Baierisches Landrecht. München, 1821.

[57]) Conrad Bornhak, Preuss. Staats- u. Rechtsgeschichte, 274.

[58]) A. J. Mannkopff, Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten, Berlin, 1837, I—VIII. Podobný systém má i Code Naléon z r. 1804. Titre préliminaire jedná o zákonech. První kniha má nadpis: Des personnes. Zahrnuje také manželství, moc otcovskou a poručenství. Druhá kniha má nadpis: Des biens et des différentes modifications de la propriété. Třetí kniha je pak nadepsána: »Des différentes manières dont on acquiert la propriété. Jsou v ní zahrnuta všechna práva ostatní. Původní návrh francouzského zákonníka měl starý trojdíl: osoby, věci, obligace. Filosofická modní snaha po systematice přišla k rozdělení hořejšímu. Viz Ph. Sagnac, La législation civile de la révolution française, Paris, 1899, 51.

Personen«, druhý »Von Sachen und dinglichen Rechten«, třetí »Von persönlichen Verbindungen«. V prvním díle »O osobách« jedná se také o právu, vedle osob také o sňatcích, majetkovém právu manželském, příbuzenské, otcovské moci, poručenství a lidech služebných. V druhém díle jdou za sebou po rozdílu věci a rozdělení věcných právo vlastnictví, právo dědické, držba, dědický pacht, superficies, služebnosti a právo zástavní. Do dílu třetího je na konec před kapitoly o změně a zániku obligací vsunuto právo trestní. Patrno je tedy obvyklé v literatuře trojdílí, ač jeho systematika je porušena právem trestním. Mimo to je očividna odvislost od pořádku exegetického v institucích než od systematiky, ke které se již literatura dopracovala. Jeť zde kapitola o darování a promlčení pojata do práva věcného a vsunuta mezi vlastnictví a právo dědické.[59]) Odvislost návrhu od institucí káral ve svém dobrém zdání i státní kancléř Kounic. Vytýkal, že je založen na vadném a nesouvislém rozvrhu Justinianových institucí, všechny definice a všechna rozdělení že jsou pořízena po způsobu římském a že ani pořad, ani výraz neodpovídá duchu (genio) běžného století.[60]) Codex Theresianus přejímal z římského práva celé řady předpisů.[61])

Návrh Hortenův vykazuje potud zlepšení, že darování vsouvá před zápůjčku do obligací a vypouští právo trestní. Nechává však promlčení ještě v právu věcném.[62])

Návrh Martiniův přesouvá již promlčení a vydržení do třetího dílu, který jedná o právu obligačním. Doslovné překlady z pramenů římských jsou v něm již řídké.[63]) Právo věcné dostává tu nové spořádání. Po rozdílu věcí následuje držba, vlastnictví, právo zástavní, služebnosti, právo dědické a rozdělení spo-

---

[59]) Dr. Phillipp Harras R. v. Harrasowsky, Codex Theresianus, I—III.

[61]) Festschrift zur Jahrhundertfeier des allgem. bürgerl. Gesetzbuches, I, Dr. Hans v. Voltelini, Der Codex Theresianus im österreichischen Staatsrat, 42. Viz též Jurist. Bl., 1883, 255, Dr. L. Pfaff, Der Codex Theresianus u. seine Umarbeitungen.

[61]) Festschrift, I, 244, Dr. J. v. Koschembar.-Lyskowsk-i, Zur Stellung des römischen Rechtes im allgemeinen bürgerl. Gesetzbuche für das Kaisertum Oesterreich, Pfaff, l. c. 256, Jurist. Bl., 1884, 170, Pfaff, l. c.

[62]) Harras, Codex Theresianus, IV.

[63]) Koschembar-Lyskowski, l. c. 244.

lečného vlastnictví. Do třetího dílu zařaďují se pak také smlouvy svatební.[64]) Překlady z práva římského zde již mizí.[65]) Vliv římského práva je zejména v nové redakci Martiniova návrhu značně seslaben.[66]) Schválením panovníka stává se z něho r. 1797 občanský zákoník západohaličský.[67]) Trojdíl je zde zachován, ale jednotlivé díly skupinově nepojmenovány. Při třídění dílů zachoval se rozvrh Martiniův, jen někde provedly se v nadpisech nepatrné změny v textování.[68]) Veliká změna nastoupila v číslování paragrafů. Dřívější návrhy měly podle římského práva zvláštní číslování paragrafů v každé kapitole nebo hlavě od jedničky. Zákoník západohaličský zavedl zvláštní číslování v každém díle od § 1.

Nová redakce Martiniova návrhu neboli zákoník západohaličský byla podrobena superrevisi,[69]) z níž vyšlo dnešní rozdělení rakouského občanského zákoníka. Má číslování, které jde od § 1 skrze všechny jeho díly a hlavy. Předpisy o právu dány do »Úvodu (Einleitung)«, jak to měl pruský Landrecht. Pak byl trojdíl: I. Von dem Personenrechte, II. Von dem Sachenrechte, III. Von den gemeinschaftlichen Bestimmungen der Personen- und Sachenrechte. Zachováno tu sice staré rozdělení na dvě knihy: právo osobní a věcné. Druhý díl však ještě roztříděn na oddělení »Von den dinglichen Rechten« a »Von den persönlichen Sachenrechten«. Tím se přiblížila systematika občanského zákoníka trojdílí literatury. Třetí díl »Von den gemeinschaftlichen Bestimmungen der Personen- und Sachenrechte« byl nově vytvořen. Tento díl jen v některých věcech vztahuje se na »práva osobní« (§ 1382 a čtvrtá hlava), jinak platí pouze o právu věcném a obligačním. Pro tato některá ustanovení o právu osobním nemusela nová systematika býti vytvořena. Předpisy o osobách mohly býti pojaty s větší důsledností do práva osobního.

Když tedy hodnotíme systematiku občanského zákoníka ra-

---

[64]) Codex Theresianus, V.

[65]) Koschembar-Lyskowski, l. c. 244.

[66]) L. c. 244.

[67]) Harras, Der Codex Theresianus, IV, 11.

[68]) První díl, hlava 1. a 2. a, b, třetí díl, hlava 8.

[69]) Harras, Geschichte der Codification des österr. Civilrechtes, Wien, 1868, 162 a násl.

kouského, vidíme, že vězí v starší literární systematice, kde se dělila látka mimo nauku o právech na »jus personarum«, »jus in re« a »jus ad rem«. V době, kdy se občanský zákoník kodifikoval, byla nauka tato již předstižena novou systematikou. Látka dělila se na část všeobecnou a na část zvláštní. Toto rozdělení vidíme také již v zákonech, které po občanském zákoníku povstaly.

Saský občanský zákoník z r. 1863 a německý občanský zákoník mají pět dílů. První díl u obou obsahuje část všeobecnou, druhé díly zvláštní práva. U občanského zákoníka německého je obvyklý pořad práv zvláštních přesunut. Začínají právem obligačním místo práva věcného. Pak následují jako čtvrtý díl právo rodinné a jako pátý díl právo dědické. Část všeobecná obsahuje v saském zákoníku předpisy o právu, osobách, věcech, právních jednáních, výkonu a ochraně práv. V občanském zákoníku německém nauka o právech schází.

Švýcarský zákoník civilní z r. 1907 má soustavu jinou. Dělí se po úvodu, jak lze práva užíti, podle látky na čtyři díly: právo osobní, rodinné, dědické a věcné. Titul závěrečný obsahuje předpisy předchozí. Právo obligační bylo publikováno zvláště. V konečných titulech práva věcného jsou předpisy o držbě a knize pozemkové. Švýcarský zákon vrací se tedy k starému systému, který o osobách jedná v právu osobním. Vyjímá však z něho právo rodinné. Právo osobní jako samostatný celek vyskytuje se ostatně s tímto obmezením i v literatuře moderní.[70])

Návrh uherského občanského zákoníka z r. 1913 odpovídá soustavě občanského zákoníka německého, ač provedena v ní nějaká změna. Má čtyři díly. První díl obsahuje právo osobní a rodinné, uspořádán byl spíše podle občanského zákoníka rakouského. I tu, jako v německém, odpadají předpisy o právu. Pak s malým přesunem, že věcné právo začíná, jdou za sebou právo dlužních poměrů a právo dědické.[71])

---

[70]) Otto Gierke, Deutsches Privatrecht, I, Leipzig, 1895, str. 355 a násl.

[71]) Gesetzentwurf eines bürgerl. Gesetzbuches für Ungarn. Budapest, 1914.